

IMMANUEL KANT'IN AHLAK ANLAYIŞI BAĞLAMINDA 'KAMU GÖREVLİLERİ ETİK DAVRANIŞ İLKELERİ' OLANAKLI MIDIR?

Müslüm KAYACI*

ÖZ

Günümüzde, daha iyi işleyen bir kamu yönetiminin amacına hizmet etmesi beklentisiyle, kamu görevlilerinin eylemlerinde onlara kılavuzluk edecek bir takım etik davranış ilkeleri belirleme ideali yaygınlık kazanmıştır. Bu tarz bir düzenleme; Türk kamu yönetimi sistemine 2005 yılında, Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından çıkarılan, Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile girmiştir. Bu Yönetmelikte kamu görevlilerinin uyması gereken etik davranış ilkeleri 18 madde hâlinde belirlenmiştir. Bu çalışmanın amacı, kamu görevlilerine yönelik olarak hazırlanmış etik davranış ilkelerinin, Immanuel Kant'ın ahlak anlayışı bağlamında değerlendirilerek böylesi bir belirlemenin, yani tek tek maddeler halinde sayılmak suretiyle belli etik kodlar koymanın, olanaklı olup olmadığının araştırılmasıdır. Bilindiği gibi Kant çok önemli bir ahlak felsefesi filozofudur ve Onun ahlak hakkındaki temellendirmeleri, etik konusunda çalışanların görmezden gelemeyeceği niteliktedir. Kant insanı, özerk bir varlık olarak görmüş ve bu özerkliğin sonucu olarak onu, kendi ilkesini kendi belirleyebilecek nitelikte konumlandırmıştır. Kamu görevlileri etik davranış ilkelerinin olanağının bu bağlamda araştırılması, hem bu ilkelere felsefi bir bakış sağlayacak hem de kamu yönetimi ve felsefe yazınına katkı sunacak niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Immanuel Kant, ahlak, kamu görevlileri etik davranış ilkeleri.

IS THE 'CODES OF ETHICAL BEHAVIOR FOR PUBLIC SERVANTS' POSSIBLE IN THE CONTEXT OF IMMANUEL KANT'S MORAL INTELLECT?

ABSTRACT

It has become prevalent nowadays to determine an ideal for establishing codes of ethics that will guide public servants in their actions and with the expectation of serving for a more functional public administration. This kind of regulation has entered into the Turkish Public Administration System in 2005 with the Legislation of Ethical Behavior Codes for Public Servants and about Reference Procedures and Principles. In this legislation, the ethical codes that should be followed by public servants have been determined with 18 items. The aim of this study is to find out that if it is possible to determine Ethical Behavior Codes that public servants should follow or to detect certain ethical codes via numbering them item by item within the context of Immanuel Kant's Moral Intellect. As known, Kant has been a very significant moral philosophy intellectual and his basics about moral could not be ignored by researchers whom are interested in ethics. Kant has defined human as an autonomous being and as a result of this autonomy, he positioned human with the attribution of having ability to define his principals by himself. Analyzing the possibility of Ethical Behavior Codes for Public Servants within this context would provide a philosophical attitude towards these codes and a contribution into to the public administration and the philosophy literatures.

Keywords: Immanuel Kant, moral, ethical behavior codes for public servants.

---

*Arş.Gör.Dr., Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muslumkayaci@gmail.com ORCID: 0000-0002-6065-2734
2022 Bahar, sayı: 33, ss. 157-178
Makalenin geliş tarihi: 02.11.2021
Makalenin kabul tarihi: 18.04.2022
Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>

Spring 2022, issue: 33, pp.: 157-178
Submission Date: 02 November 2021
Approval Date: 18 April 2022
ISSN 2618-5784

Giriş

Immanuel Kant, ahlak felsefesi (etik) alanında kuşkusuz çığır açmış ve kendinden sonra gelen birçok filozofu ve düşünürü derinden etkilemiştir. Onun, akıl sahibi varlıklar olarak nitelendirdiği insanlardaki 'aklı' ikili bir ayrıma tabi tutup teorik akıl ve pratik akıl şeklindeki bölümlenmeye - bu bölümlenme ilk olarak Kant tarafından düşünülmüş bir bölümlenme değildir - getirdiği yeni bakış ve bu bölümlenmeden hareketle yazdığı 'Eleştiri'leri, (Saf Akıl Eleştirisi, Pratik Akıl Eleştirisi ve Yargı Gücünün Eleştirisi) felsefi düşünceye sunduğu yeni imkânlar bağlamında çok temel bir noktadadır.

Kant'ın 'eleştiri'den anladığı kabaca şudur: akıl kendine dışsal olmayan, kendi yapıp etmelerini yine kendisi temellendirebilir ve onları yargılayabilir niteliğe nasıl erişecektir ve insan kendi kendine, onda var olan akli vasıtasıyla yasalar koyabilecek midir? Bunun olanağı ve sınırları nedir? Onun temel çıkış noktası bu eleştirinin sadece insan akli tarafından yapılabilirliğini göstermektir. Etik açısından da Kant'ın peşinde olduğu, pratik akıl kaynaklı ve bizzat insan akli tarafından konulmuş, her zaman her yerde geçerli (evrensel) ve zorunlu bir *yasanın* olanaklılığının araştırılmasıdır.

Kant öncesi dönemde; her şeyi ile yerli yerinde, iyi, güzel ve düzenli işleyen ve içerisinde hiçbir kusur bulundurmeyen bir evren anlayışı söz konusuydu. Bu kusursuzca işleyen evrenin merkezinde ise Dünya vardı. Ancak, Galileo ile başlayıp Kopernik ile devam eden süreçte, dünyanın evrenin merkezinde olmadığı, güneşin etrafında başka gezegenlerle birlikte döndüğü, evrende bir uyumdan ziyade bir kaosun hâkim olduğu anlaşılınca, bu kusursuzca işleyen evren anlayışı sorgulanmaya başlandı. Diğer taraftan, gözlemin ve deneyin ön plana çıktığı böylesi bir süreçte, daha önce doğru bilginin kaynağı olarak görülen Kilisenin söylem ve öğretileri, gözlem verileriyle çeliştiğinden bunların doğruluğuna olan inanç da derinden yara aldı ve sorgulanmaya başlandı. Bir taraftan mükemmel işleyen evren anlayışının, öte yandan Kilisenin vaaz ettiklerinin sorgulanmaya başlandığı bir ortamda, bilginin ve ahlakın kaynağı da sorgulanır hale geldi. Bu anlamda Kant'ın çabasının, boşa düşen bilginin ve ahlakın kaynağını yeniden bulup, bunların temellendirmesini yapmak olduğu ifade edilebilir.

Kant öncesinde etik yaklaşımlar; insanın dışındaki aşkın bir şeyden (evren, töz veya tanrı) kaynağını alan¹ 'en yüksek iyi'nin varlığı çerçevesinde şekillenmiştir². İnsanın eylemleri, bu en yüksek iyiye göre kurgulanır ve hayata geçirilirse ahlakın da gerçekleşebileceği varsayılmıştır. İnsanın etkin olarak kendi belirlemesi tarafından değil de, ona dışsal olan bir nesne tarafından belirlenen durumunda olduğu böylesi bir anlayışa Kant karşı çıkmıştır. Kant kendisinden önce, bilginin kendisini nesnelere uydurması gerektiğinin varsayıldığını, ancak bunu yapmakla bilginin kavramlar aracılığıyla apriori olarak belirlenme ve genişleme imkânının olmadığını, kendisinin ise bu düşünceyi ters çevirip, nesnelere kendilerini bilgimize uydurmaları gerektiği varsayımı ile hareket edip, sonuç alınıp alınmayacağını sınıadığını³ ifade ederek, bilinen nesnenin bilen özne etrafında dönmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu çok temel bir tersine döndürmedir ve Kant, kendinden önce ahlak alanında öne sürülen her düşüncenin, sırf bu bakış açısından dolayı, yani nesnenin sabit, öznenin nesneye göre kendini konumlandırması nedeniyle, tamamen hatalı olduğu kanısındadır. Başka bir ifadeyle, en yüksek iyi denilen şey, artık nesnenin kendisini dayatması ile değil, bize kendi aklımızın dayattığı bir yasa olmalıdır; yeter ki bu yasayı akıl kendinde bulsun, kendinden türetebilsin. Kant böyle bir yasanın var olduğunu ifade etmiş ve ona 'ahlak yasası' adını vermiştir.

Kant'ın ahlak anlayışı bağlamında, kamu görevlileri etik davranış ilkelerinin olanaklı olup olmadığının belirlenmesi amacını taşıyan bu çalışmada; öncelikle Kant'ın ahlak düşüncesi incelenmiş ve buna bağlı 'ödev', 'kesin buyruk' ve 'özgürlük' kavramlarına değinilmiştir. Sonrasında ahlak anlayışından hareketle, kamu görevlileri etik davranış ilkelerinin olanaklılığına yönelik çıkarımlar altı madde halinde değerlendirilmiştir.

Kant'ın Ahlak Anlayışı (Yasası)

Kant, ahlak konusunda tüm ödevlerimizin evrensel ve zorunlu olarak geçerli tek bir ahlak ilkesinden türetilebileceğini⁴ öne sürer ve 'ahlak yasası' adını verdiği bu ilkeyi pratik akıldan türetir. *Saf Aklın Eleştirisi*'nde Kant, her

¹ Ernst Cassirer, *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*, (Çev. Doğan Özlem), İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1996, 258.

² Doğan Özlem, *Etik - Ahlak Felsefesi*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2004, 68.

³ Immanuel, Kant, *Arı Usun Eleştirisi*, (Çev. Aziz Yardımlı), İstanbul: İdea Yayınevi, 2015, 29.

⁴ Paul, Guyer, "Kant'ın Ödevler Sistemi". *Cogito*, Sayı 41-42, (2005): 281.

türlü deneyden bağımsız olarak aklın neyi başarıp neyi başaramayacağı? Deneyin hiçbir araç ve yardımı olmaksızın akıl ile ne dereceye kadar iş görülebileceği? sorularını ortaya atmış ve bu sorulara yanıt aramıştır⁵. “İnsan akli öyle özel bir yazgı ile karşı karşıyadır ki ve öyle sorular tarafından rahatsız edilir ki, onları geri çeviremez, çünkü ona aklın doğasının kendisi tarafından verilirler ve gene de onları yanıtlayamaz, çünkü insan aklının tüm sınırlarını aşar”⁶. Bu sorular; Tanrının varlığı, ruhun ölümsüzlüğü ve özgürlük ile ilgilidir ve bu idelerin bilgisine teorik aklın sınırları içerisinde ulaşılamaz. Yani, Tanrı var mıdır yok mudur? Ruh sonlu mudur sonsuz mudur? Özgürlük var mıdır yok mudur? gibi sorular teorik aklın cevap veremeyeceği sorulardır⁷. Ancak aklın pratik kullanımında bu soruların bir cevabı bulunabilir ve bu da sistemin ‘kilit taşı’ meydana getiren ahlak yasası aracılığıyla elde edilen özgürlük kavramına bu idelerin (Tanrı ve ölümsüzlük) bağlanması ile çözümlenir⁸.

Kant'ın ahlak düşüncesinin temeli olan üç kavram vardır: iyi isteme, kesin buyruk ve özgürlük⁹. İyi isteme ve buna bağlı olarak ‘ödev’ kavramları ilk üzerinde durulması gereken kavramlardır. Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi* eserinin daha başında “Dünyada, iyi bir istemeden başka kayıtsız şartsız iyi sayılabilecek hiçbir şey düşünülemez”¹⁰ diyerek, iyi istemenin önemini vurgulayacaktır. Kant'a göre; zekâ, anlama yetisi, cesaret, ölçülülük, azim, güçlülük, zenginlik onur vb doğa vergisi yetenekler veya kişinin mizacına bağlı özellikler; “iyi bir istemenin olmadığı yerde kötü ve zararlı olabilecek, hatta insanı haddini bilmez yapacaktır”¹¹. Bu nedenle, böylesi yetenek ve özellikler iyi bir isteme ile sınırlandırılmazsa bunların iyi olduklarından söz edilemeyecektir. “İyi isteme, etkilerinden ve başardıklarından değil, konan herhangi bir amaca ulaşmaya uygunluğundan da değil, yalnızca isteme olarak, yani kendi başına iyidir”¹². Buradaki ‘iyi’, istemenin bir niteliğidir ve saf pratik aklın belirlediği istemedir¹³.

⁵ Bedia, Akarsu, *Çağdaş Felsefe: Kant'tan Günümüze Felsefi Akımlar*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1987, 29.

⁶ Kant, *Arı Usun Eleştirisi*, 13.

⁷ Kant bu sorulara *Arı Usun Eleştirisi* kitabında cevaplar aramıştır.

⁸ Immanuel Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, (Çev. Ioanna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsün Akatlı), Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 1999, 3-4.

⁹ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993, 406.

¹⁰ Immanuel Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, (Çev. Ioanna Kuçuradi), Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2002, 8.

¹¹ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 8.

¹² Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 9.

¹³ Ioanna Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, Yankı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 115.

Bir isteme, ancak herhangi bir gereksinme, doğal bir eğilim tarafından değil, salt pratik akıl ve onun ilkeleri tarafından yönetilirse iyi isteme¹⁴ olarak nitelendirilebilir. İyi istemeyi belirlemek için Kant ödev kavramına başvurur, bir eylemin ahlaksal değerini de ödev bilincine dayandırır. Bir eylemi ödev olduğu için yapıyorsak, eylemimizi belirleyen, bizi bu eylemi yapmaya sürükleyen herhangi bir eğilim değil de ödevse, bu eylemin ahlakça bir değeri vardır¹⁵. Ödev aklın sesidir ve bu yönüyle insandaki en yüksek değer olan akıl, ödev aracılığıyla dile gelir. Fakat insan sadece akıldan oluşan bir varlık olmayıp, güdülerini, eğilimleri de olan bir varlıktır. İnsanda ödev ile eğilimler karşı karşıya gelince, çatışabilecekleri gibi birbirleriyle örtüşe de bilir. Çatışma durumunda ödevin emrettiği ile eğilimlerin istediği arasında bir uyumsuzluk olur. Örtüşme durumunda ise, her ikisi de aynı şeyi ister. Ancak ödev ve eğilimlerin uyuşmasından doğan eylem iyi olarak nitelendirilemez, bu bir rastlantıdır. Kant'a göre eylemin iyi olabilmesinin şartı, herhangi bir rastlantıdan değil de sadece ödevden çıkmış olmasıdır¹⁶. Bu anlamda ödev "yasaya saygıdan dolayı yapılan eylemin zorunluluğu"¹⁷, yasa ise tüm akıl sahibi varlıklar için iyi istemeyi belirleyen tıpatıp aynı nedeni taşıması gereken evrensel ve zorunlu buyruklardır¹⁸. İşte ahlak yasası bu evrensel ve zorunlu niteliğe sahiptir ve ancak ahlak yasasına uymak kayıtsız şartsız iyidir¹⁹.

Kant, hangi kavramı incelerse incelesin, o kavramın saf haline ulaşmaya çalışır. Kavramların saf hallerinden ise; herhangi bir dışsal eğilim ve güdüden kaynağını almadan, deneyime veya duyu verilerine dayanmadan, bizzat aklın kendisi tarafından belirlenmesini anlar. Ahlaki olarak nitelendirilebilecek eylemin de duyu verilerinden ve eğilimlerden arındırılması, salt ödev bilinciyle ve sadece ödevde uğruna yapılması gereklidir. Örneğin, bir bakkalın deneyimsiz bir müşterisini aldatmaması ödevde uygundur; çok alışverişin yapıldığı yerde zeki tüccar bunu yapmaz, herkes için geçerli bir fiyat koyar, dolayısıyla dürüstçe hizmet etmiş olur. Ancak bu, tüccarın bunu ödevden dolayı gerçekleştirdiğini söylememiz için yeterli olmayacaktır. Çünkü tüccar böyle yapmakla etrafına dürüst görünmeye çalışıyor ve böylelikle de müşterilerinin artacağını düşünüyor

¹⁴ Heinz Heimsoeth, *Kant'ın Felsefesi*, (Çev. Takiyettin Mengüşoğlu), Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007, 122.

¹⁵ Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, 42.

¹⁶ Gökberk, *Felsefe Tarihi*, 407.

¹⁷ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 15.

¹⁸ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 28.

¹⁹ Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, 115.

olabilir²⁰. İşte istemeyi ödev değil de dışsal herhangi bir eğilim belirliyorsa bu istemeye bağlı olarak yapılan eylem, ödevden dolayı yapılmadığı için herhangi bir ahlaki nitelik taşımayacaktır. Kant'a göre sadece ve sadece ödevden dolayı yapılan eylemlerin ahlaki değeri vardır. Ödev de zaten pratik aklın kendinde bulunduğu ilkelerden hareketle oluşturduğu ahlak yasasına uygun davranmaktır. Ancak teorik olarak kişinin ödevde uygun davranıp davranmadığının tam olarak belirlenmesi mümkün değildir.

Kant'a göre ahlak yasası biçimseldir ve herhangi bir içeriğe sahip değildir. Bütün içerikli pratik kurallar, iyi istemeyi belirleme noktasında, ya ben-sevgisine ya da kişinin kendi mutluluğuna hizmet etmeleri nedeniyle²¹ evrensel ve zorunlu olamayacaktır. "Böylece Kant, bütün akıl sahibi varlıkların istemesini belirleyecek yasanın, ancak, istemenin içeriği bakımından değil, sırf biçimi bakımından belirlenmesinin bir nedenini taşıyan nitelikte bir yasa olabileceğini ortaya koyar"²² ve şu örneği verir: Diyelim ki servetimi her emin yola başvurarak artırmayı maksim edindim. Elimde ise başkasından borç olarak aldığım bir miktar para var ve o kişi hiçbir yazılı belge bırakmadan ölmüş. Bu durum maksimim ile uyumludur (servetimi her emin yola başvurarak artırma maksimi). Böylesi bir durumda bu maksimin, genel bir pratik yasa olup olamayacağını sınamak istiyorum ve maksimimi önümdeki duruma uyguluyorum. Maksimimin 'verildiğini hiç kimsenin kanıtlamayacağı bir emaneti herkes yadsıyabilir' gibi bir genel yasa hüviyeti kazanıp kazanmayacağını sorguladığımda, hemen farkına varırım ki; bu yasa herkes için geçerli olabilecek nitelikte değildir ve kendi kendisiyle çelişir. Çünkü bu durumda, emanet para verme diye bir şey ortadan kalkmış olur²³. Dolayısıyla, bu maksimin evrensel ve zorunlu nitelikte olamayacağı, genel bir yasa niteliğine büründürüldüğünde kendisi ile çelişeceği ifade edilebilir. Yani; nasıl bir yasa benim istememi belirlemeli ki, kendime maksim olarak belirlediğim ilkelerin içeriğinin ortadan kalkmasına neden olmasın, genel bir yasa biçimine sokulduğunda kendi kendini ortadan kaldırmasın. İşte ahlak yasası tarafından belirlenen istemenin, herhangi bir içerikli ilkeyle değil de, yasanın sadece biçimi itibarıyla belirlenmesi ile yapılan eylemler ahlaki nitelikte olacaktır. İstemenin bu şekilde belirlenimi ile yapılan

²⁰ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 12-13.

²¹ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 25.

²² Ogün, Ürek, "Kant'ta Apriori Sentetik-Pratik Bir Önerme Olarak Ahlak Yasası ve Saygı Duygusu", *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı: 11, (2008): 14.

²³ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 31.

eylemler dışında eyleme ahlakilik kazandıracak başka bir şey yoktur. Zaten ahlak yasasını içeriği olan ilkelerden türetmek demek - yani doğru ilke budur ve bu ilkelere uymak ahlaki olarak doğru olacaktır şeklinde 'ahlaki davranış kuralları' belirlemek - kişiyi özerk (otonom) değil yaderk²⁴ (heteronom) kılacak, bu ise Kant'ta ahlak yasasına sıkı sıkıya bağlı ve onun ayrılmaz bir parçası olan 'özgürlüğün' imkânını ortadan kaldıracaktır.

Kant'ın ahlak anlayışı istemeyi belirlerken 'buyruk' şeklinde karşımıza çıkar. "Bütün buyruklar ya koşulludur veya da kesindir. Koşullu buyruklar insanın ulaşmak istediği başkaca bir şeye araç olarak olanaklı bir eylemin zorunluluğunu ortaya koyarlarken, kesin buyruklar, bir eylemi kendisi için, başka herhangi bir amaçla ilgi kurmadan, nesnel zorunlu olarak sunan buyruklardır"²⁵. Kesin buyruk başka bir amaca hizmet eden bir araç olarak değil, sadece kendisi için kabul edilip hayata geçirilen bir buyruk türüdür. Bu buyruk, bizim doğal yanımızı belirleyen koşullarla bağlı olmamaktan başka, koşul düşüncesinden de bağımsızdır; dolayısıyla o, mutlak ya da koşulsuz bir geçerliliğe sahiptir ve ona bu niteliği kazandıran şey; içinde hiçbir eğilimi barındırmamasıdır²⁶. Kant'a göre böyle bir tek kesin buyruk vardır ve şu şekilde ifade edilir: "ancak, aynı zamanda genel bir yasa olmasını isteyebileceğin maksime göre eylemde bulun"²⁷. Eylemine temel oluşturmasını istediğin her ilkeyi, her normu, herkesin onları kendi eylemlerinin temel ilkesi ya da normu olarak kabul etmesini ve onlara uymasını isteyip isteyemeyeceğine bakarak kontrol et!²⁸ anlamına gelen bu kesin buyruk, aynı zamanda ahlak yasasının da ifadesidir. Dikkat edilirse bu kesin buyrukta, yani ahlak yasasında; insanlara yardımcı ol, dostlarını sev, yakınlarını kolla vb. gibi bir istem söz konusu olmamakta, yalnız eyleme temel olan istemenin niteliği belirtilmekte, bu istencin belli bir nitelikte olması gerektiği ileri sürülmektedir²⁹. Yani ahlak yasası herhangi bir içeriğe sahip değildir.

Ahlaklılığın yegâne göstergesi, belirtildiği gibi, insanın kendi istenci ve aklıyla kendisine koymuş olduğu yasanın buyruğu altına girmesidir. Bu yasa

²⁴ Dışarıdan gelen yasa veya buyruğa göre davranma, özerklik karşıtı. <https://sozluk.gov.tr/> (17.09.2021)

²⁵ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 29-30.

²⁶ Ahmet, Cevizci, *Etiğe Giriş*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2002, 183-184.

²⁷ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 38.

²⁸ Annemarie, Pieper, *Etiğe Giriş*, (Çev. Veysel Atayman, Gönül Sezer), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012, 186.

²⁹ Gökberk, *Felsefe Tarihi*, 408.

elbette bir doğa yasası gibi zorunluluğa sahip değildir. Ancak onu kendine koyan insan tarafından tıpkı bir doğa yasasıymışçasına benimsenir ve dolayısıyla ondaki zorunluluğun kaynağı bizzat bizizdir³⁰. Ahlak yasası bize kendisine uymamız gerektiğini buyurur; ona uymak bize bir ödev olarak görünür ve bu yasayı biz bir 'gereklilik' olarak tasarımılarız³¹. Bu gerekliliğin ödev buyruğu şeklindeki ifadesi şu şekildedir: "eyleminin maksimi sanki senin istemenle genel bir doğa yasası olacakmış gibi eylemde bulun"³². Buradan hareketle Kant'ın, her defasında nasıl bir eylemde bulunulacağını kararını tamamıyla insanın kendisine bıraktığı ifade edilebilir. Bu karar, ancak ahlak yasasının varlığı ile mümkün olan 'özgürlük' varsayımı altında (özgürce) alınıyorsa ödev buyruğuna uygun olacaktır. Bu noktada ahlak yasası ile özgürlüğün ilişkisi ortaya çıkar.

Kant'ta ahlak düşüncesi ile özgürlük birbirine sıkı sıkıya bağlı kavramlardır. "Özgürlük ahlak yasasının *ratio essendi*'sidir (varlık nedenidir), ama ahlak yasası da özgürlüğün *ratio cognoscendi*'sidir (bilinme nedenidir). Ahlak yasası daha önce aklımızda açıklıkla düşünülmüş olmasaydı, özgürlük gibi bir şeyi (...) kabul etmekte hiçbir zaman kendimizi haklı göremezdik. Ama özgürlük de olmasaydı, içimizdeki ahlak yasasıyla hiç karşılaşamazdık"³³. Yani, kişinin aklın yasalarına göre istemesi, onun doğadaki nedenselliği ve duyular dünyasını aştığının bir işaretidir ve bu nedenle ahlak yasası özgürlüğün *ratio cognoscendi*'sidir. Diğer taraftan, eğer insan sadece doğa nedenselliğine bağlı olarak eyleyen bir varlık olarak düşünülseydi, kendi aklı ile ulaştığı ahlak yasasına göre eylemesinin olanağı da ortadan kalkmış olurdu ki, bu bağlamda özgürlük ahlak yasasının *ratio essendi*'si olmak durumundadır. Dolayısıyla "özgür bir isteme ile ahlak yasaları altında olan bir istem aynı şeydir"³⁴.

Kant'a göre insan iki yönlü bir varlıktır. İnsan bir yanıyla 'duyulur dünyaya' diğer yanıyla 'düşünülür dünyaya' aittir. Duyulur dünyaya ait olduğu ölçüde doğa yasaları altında yaderk, düşünülür dünyaya ait olarak ise doğadan bağımsız olan, deneysel olmayıp sırf akılda temelini bulan özerk³⁵ bir varlık olarak, onun hem fenomenal (görüngü)³⁶ hem de numenal (numen)³⁷ bir yanı

³⁰ Cassirer, *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*, 260.

³¹ Özlem, *Etik - Ahlak Felsefesi*, 75.

³² Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 38.

³³ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 4.

³⁴ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 65.

³⁵ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 70-71.

³⁶ Duyularla algılanabilen her şey, fenomen, numen karşıtı. <https://sozluk.gov.tr/> (18.09.2021)

³⁷ Nesnenin kendisi, fenomen (görüngü) karşıtı. <https://sozluk.gov.tr/> (18.09.2021)

vardır. İnsan fenomenal yanı itibariyle - duyulur dünyaya ait bir varlık olması yönüyle - hiçbir şekilde özgür değildir; çünkü bu yönüyle doğal nedensellik yasalarına bağlıdır ve bu anlamda kendi dışındaki nedenler tarafından belirlenmiştir. Ancak ahlakın konusu, ahlaki değerlendirmenin nesnesi olarak insan, pratik aklın yasalarına uymak ya da uymamak bakımından özgür olan numenal de - düşünülür dünyaya ait de - bir varlıktır³⁸. Doğa yasalarına tabi olmakla bağımlı halde bulunan insan, ancak kendi akıyla koyduğu ahlak yasasına uymasıyla özgürlüğünü kazanabilir. Fenomenal yönü itibariyle insanın uymak zorunda olduğu yasalar dış kaynaklı ve bir zorlama, zorunluluk içerirler ve bu nedenle insanın yaderkliği söz konusudur, İnsanın numenal yönü aracılığı ile ortaya çıkan ahlak yasası ise, onun özerkliğinden kaynaklanmıştır. Ahlak yasasına meşruiyet kazandıran, yani ona boyun eğmeyi meşru kılan şey, insanın kendi kendine bu yasaı koymuş olmasıdır. Dolayısıyla, "ahlak yasası saf pratik aklın özerkliğinden, yani özgürlüğün özerkliğinden başka bir şeyi ifade etmez"³⁹. Nitekim "düşünülür dünyaya ait bir varlık olarak insan, kendi istemesinin nedenselliğini, özgürlük idesi olmadan hiç düşünemez; çünkü duyular dünyasının belirleyici nedenlerinden bağımsız olma özgürlüktür"⁴⁰. İnsan düşünülür dünyaya da ait bir varlık olması yönüyle ve bu dünyanın imkânlarıyla, doğanın belirleyiciliğinden sıyrılıp özgürce eylemde bulunabilme olanağına sahiptir. Bu olanak aynı zamanda onu ahlakın taşıyıcısı konumuna da yükseltir. Ahlakın taşıyıcısı olması sıfatıyla insan ancak özgür olursa ahlakilik gerçekleşebilir. Bu açıdan, özgürlük ahlak yasasının varlık nedeni, ahlak yasası ise özgürlüğün bilinme nedenidir.

Ahlak yasasının biçimi, akıl tarafından tasarılanır ve bu yönüyle duyular dünyasına ait bir nesne değildir. Bu tasarım, doğadaki olayları nedensellik yasasına uygun olarak belirleyen bütün nedenlerden de farklıdır. Bu durumda, genel yasa koyucu biçimden başka hiçbir belirleyici neden isteme için yasa görevini göremez, böyle bir isteme, görüşlerin bağımlı olduğu doğa yasasından, yani nedensellik yasasından, yani biçimi itibariyle belirlenmiş olan ahlak yasasından bağımsız olarak düşünölmelidir. Böylesi bir bağımsızlık tam anlamda özgürlüktür, dolayısıyla maksimin sırf yasa koyucu biçimi bir isteme için yasa görevini görebiliyorsa ancak, o isteme özgür bir istemedir⁴¹. Yani benim istemem, benim dışındaki bir neden tarafından belirleniyorsa veya sadece doğa

³⁸ Cevizci, *Etiğe Giriş*, 187.

³⁹ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 38.

⁴⁰ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 71.

⁴¹ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 33.

belirleyiciliği altındaysa, bu durumda insan olarak benim bir değerim kalmıyor. İnsan olmak zaten doğa belirlenimi dışında da bir belirleyicinin (akıl) var olduğunu kabul edip buna göre çözümlenme yapmayı gerektirir ki, benim ortadan kalkmamamın tek nedeni budur. Başka bir ifadeyle, nasıl oluyor da ben duyulur dünyaya ait bir varlık olarak ve doğa yasalarının belirlenimi altında yaşıyorken; aynı zamanda, düşünülür dünyaya ait yönüm aracılığıyla kendi aklımdan kaynaklı olarak özgürce bulduğum yasalar koyup bu yasalara yine kendim uymak zorunda olabiliyorum? İşte bu bağlantıyı kuran ahlak yasasıdır. Önce akıl aracılığıyla (düşünülür dünyaya ait bir varlık olarak) ahlak yasasını bir olgu olarak fark ediyorum, daha sonra bu yasa bana özgürlüğün de var olabileceğinin bilgisini sunuyor. Dolayısıyla ahlak yasasının önce, özgürlüğün ise daha sonra fark edilebilir olduğunu kabul etmemiz gerekir.

Kısaca ifade edersek, Kant' a göre eylemlerimizin arkasında yatan istemenin iyi olması, ilk olarak değerlendirilmesi gereken şeydir. Davranışlarımızın değerlendirilmesinde esas alınacak şey iyi istemektir. Bu iyi isteme ise yalnızca insanın akli tarafından belirlenmeli, deneyim veya güdüler tarafından belirlenmemelidir. Eğer iyi isteme deneyim veya güdü verilerince belirleniyorsa bu istem ahlaki olmayacaktır. Bu açıdan ahlaklı olmak; eylemle ne yapılmaya çalışıldığı ile ilgili değil, o eylemin neden yapıldığı ile ilgilidir. İkinci olarak Kant, ahlakın evrensel ve zorunlu olabileceğini düşünür. Evrensellikten kasıt; yaptığımız her davranışa 'eğer herkes bu davranışı bizim yaptığımız gibi yaparsa sonuçları ne olur?' sorusunu yöneltip, bu soruya olumlu bir cevap verebiliyorsak o davranış evrenselleştirilebilir nitelikte olacaktır. Evrenselliğin önündeki engel, istemeyi bir koşulun belirlemesidir. Zorunluluk ise Kant'a göre; akıl tarafından belirlenmiş ahlak yasasının tıpkı bir doğa yasasıymış gibi herkesi bağlayacak nitelikte olmasıdır. Üçüncü olarak özgürlük Kant'ta ahlak yasasına sıkı sıkıya bağlıdır. Eylemlerin ahlaksal değerini belirleyen ahlak yasası aynı zamanda özgür bir istemeyi de belirlemektedir. Bu ahlak yasasından hareketle; Türk kamu yönetimi sistemi içerisinde yer alan ve kamu görevlilerine yönelik olarak çıkarılan 'etik davranış ilkeleri 'ne, bunların olanaklı olup olmadığı noktasından bakılabilir.

Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri

Ülkeler; daha etkin, üretken, hesap verebilir, verimli ve vatandaşını merkeze alan kamu yönetimleri hayaliyle çeşitli 'etik davranış ilkeleri (kodları)'

belirleyip hem kendilerinin hem de kamu personelinin bu kodlara uyacakları taahhüdünde bulunmak suretiyle bir takım yazılı belgeler oluştururlar. Bu bağlamda etik davranış ilkeleri; kamu personelinin davranışlarına kabul edilebilirlik kazandıran ve bu davranışları tanımlayan sistematik çabalar⁴² ve çalışanların örgüt içerisindeki davranışlarına rehberlik edecek ahlaki davranış kalıplarını içeren yazılı, açıklayıcı ve resmi belgelerdir⁴³. Etik davranış ilkeleri, kamu görevlilerinin gündelik işlerinde nasıl davranmaları gerektiğine yönelik onlara yol gösterici kılavuzlar niteliğindedir. Bu ilkeler, devlete olan güveni artırmanın yanı sıra kamusal hizmetlerin sunumunda kaliteyi de yükseltir⁴⁴. Kamusal faaliyetlerin kapsamını o hizmetin gereklilikleri ile birleştirerek kamu personeline yönelik uyulması gereken etik davranışları tanımlar⁴⁵ ve etikle ilişkili yasaları, davranış kalıplarını, ek kılavuzları içerecek şekilde yazılı hale getirilip sistemleştirilirler⁴⁶. Temel olarak, etik davranış ilkeleri değil de 'kamu ahlaklılık kodları' olarak isimlendirilmeleri daha doğru olacak olan etik davranış ilkeleri, Türk kamu yönetimine, tek bir mevzuat hükmü altında belirlenmiş şekliyle, 2005 yılında çıkarılan Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile girmiştir. Yönetmelik Etik Davranış İlkeleri başlığı altında 18 adet etik davranış kodu belirlemiştir⁴⁷.

Kamusal hayatın kural ve ilkeler çerçevesinde yürütülmesi zorunluluğundan hareketle, kamu görevlilerinin uyması gereken bir takım dışsal ve içsel düzenlemelerden bahsedilebilir. Yasalar kamu görevlilerinin davranışlarını dışsal olarak belirlemekte ve denetlemekteyken, etik değerler, davranışı içsel olarak yönetmekte ve denetlemektedir⁴⁸. Davranışların dışsal olarak kontrolünde yasalar ve kurallar etkin olmaktadır⁴⁹ ve buradaki temel

⁴² Jeremy, Plant, "Codes of Ethics", içinde *Handbook of Administrative Ethics*, Ed. Terry. L. Cooper, New York: Marcel Dekker Inc, 2001, 309.

⁴³ Mark, Schwartz, "The Nature of the Relationship between Corporate Codes of Ethics and Behaviour", *Journal of Business Ethics*, Sayı: 32, (2001): 248.

⁴⁴ Kenneth, Kernaghan, "Ethics and Administrative Responsibility", *Canadian Public Administration*, Sayı: 17, Cilt: 4, (1974): 534.

⁴⁵ Bruce, Willa, "Codes of Ethics and Codes of Conduct: Perceived Contribution to the Practice of Ethics in Local Government", *Public Integrity Annual*, Sayı: 17, (1996): 13.

⁴⁶ Cüneyt, Yüksel, "Ülkemizde ve Dünyada Siyasette Etik Değerler", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Sayı: 69, Cilt: 1-2, (2011): 623.

⁴⁷Bu kodlara ulaşmak için bkz:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/04/20050413-6.htm> (20.09.2021)

⁴⁸ Murat, Özdemir, "Kamu Yönetiminde Etik". *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 4, Cilt: 7, (2008): 182.

⁴⁹ April, Hejka-Ekins, "Ethics in In-Service Training", İçinde *Handbook of Administrative Ethics*. Ed. Terry L. Cooper, New York: Marcel Dekker Inc. 2001, 81.

motivasyon kamu yararının gerçekleştirilmesidir. Kamu görevlilerinin davranışlarında içsel belirleyici ise kamu görevlisinin ahlaki karakteridir⁵⁰. Dolayısıyla içsel belirlenim noktasında ahlakın sınırları içerisindeyizdir. Ahlakın sınırları içerisinde olmak, kamu görevlisinin eylemlerinin etik davranış ilkeleri adı altında belirlenmiş bir takım ahlaki kurallarla düzenlenebileceği varsayımını da beraberinde getirmektedir. Zaten eğer bu varsayım olmasa, yani kamu görevlilerinin davranışlarının belli bazı kurallarla düzenlenebileceği varsayılmıyorsa, etik davranış ilkeleri adı altında bir takım ahlaklılık kuralları ortaya atmanın da bir anlamı olmayacaktır. Başka bir ifadeyle, etik davranış ilkelerine göre hareket etmesini beklediğimiz kamu görevlilerinin, görevlerini yerine getirirken eylemlerinin etik ilkeler çerçevesinde şekillendiğini varsaymamız gerekecektir. İşte bu varsayımın olanaklı olup olmadığı Kant'ın ahlak yasası açısından araştırılması, bu ilkelerin anlaşılması noktasında önem kazanmaktadır.

Kant'ın Ahlak Düşüncesi Bağlamında Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkelerinin Olanığı

168

İlk bakışta, etik davranış ilkelerinin, hepimizin altına imza atacağı, gönül rahatlığıyla varlığını savunacağımız nitelikte oldukları kuşkusuzdur. Kamusal hizmetlerle ne zaman karşılaşsak karşılaşalım, temel beklentimiz etik ilkelere göre bu hizmetlerin sunulmasıdır. Vatandaş olarak kamu görevlisinden bizlere halka hizmet bilinciyle; adaletli, dürüst, saygı ve nezaket çerçevesinde davranmasını beklemek en temel hakkımızdır. Ancak bu, kamusal ilişkinin vatandaş tarafından görünümüdür. Bu ilişkide, ikinci tarafı oluşturan kamu personeline ilişkin görünüm ise bambaşka olabilmektedir. Yani, etik kodların kamu personeli tarafından kabul edilip içselleştirilmesi ve buna göre eylemde bulunup bulunamayacağının araştırılması, bizleri bu ilkelere daha dikkatli bakmaya itmektedir ve Kant'ın ahlak anlayışı bağlamında bu ilkeler değerlendirilip olanaklılığı incelenebilir.

1-“Ahlak yasası aslında, (...) bir ödev yasası, ahlaksal bir zorlamanın belirlemesi ve eylemlerinin bu yasaya saygı ve ödevini yerine getirme duygusu tarafından belirlenmesi yasasıdır. Başka bir öznel ilke güdü olarak kabul edilmemelidir; yoksa eylem gerçi yasanın buyurduğu biçimde sonuç verebilir,

⁵⁰ Jeroen, Maesschalck, “Approaches to Ethics Management in The Public Sector”, *Public Integrity*, Sayı: 7, Cilt: 1, (2005): 22.

ama ödeve uygun olduğundan, ödevden dolayı yapılmadığından, bu yasa koymada aslında söz konusu olan niyet ahlaksal değildir”⁵¹.

Buna göre, eylemlerin ödeve uygun olması yetmeyecek, ödevden dolayı yapılması gerekecektir. Ödevin yerine getirmemizi istediği çoğu şey - bu anlamda etik davranış ilkeleri çerçevesinde eylemek - ödeve uygun olabilese de, bunların gerçekten ödevden dolayı yapıldığı, yani ahlaki bir değer taşıdığına tam olarak karar vermemiz olanaksızdır. “Çünkü ahlaksal değer söz konusu olduğunda, sorun olan, gördüğümüz eylemler değil, eylemlerin görmediğimiz o iç ilkeleridir”⁵².

Varsayalım ki etik davranış ilkelerinin tamamı, Kant’ın bahsettiği anlamda insan aklından çıkan, ödev niteliğinde olan, kesin buyruk tarafından belirlenmiş bir iyi isteme ile şekillenen ‘ahlak yasası’ bütünü olsun. Başka bir deyişle, etik davranış ilkelerinin bütününe tek bir ahlak yasası gözüyle bakalım ve kamu görevlilerinin davranışlarını bu yasa belirliyor olsun. Yani, etik davranış ilkeleri ile ‘aynı zamanda genel bir yasa olmasını isteyebileceğin maksime göre eylemde bulun’ şeklinde Kant’ın ifade ettiği ahlak yasası birbiriyle tamamen örtüşsün ve her kamu görevlisinin harfiyen bu yasaya uyduğu ve onların her eyleminin ahlak yasasınca belirlendiği varsayalım. Böylesi bir tam örtüşme durumunda bile Kant eylemin ahlakiliğini bilemeyeceğimizi söylüyor. Çünkü eylem; evet sonuçları itibarıyla ödeve uygun olarak görünebilecektir, belki de gerçekten öyledir, ancak kişiyi o eyleme iten içsel nedenin yani ödevden dolayı yapılıp yapılmadığının tam bilgisine teorik olarak asla ulaşamayacak olmasından dolayı, Kant’a göre etik davranış ilkeleri şeklinde belirlenmiş bir takım düzenlemelerin bir anlamının olmayacağı ifade edilebilir. Örneğin, etik davranış ilkeleri içerisinde sayılan ‘halka hizmet bilinci’ ile hareket ettiği ilk bakışta eylemlerinin sonuçlarına da bakılarak fark edilebilir olan bir kamu görevlisinin bu davranışı, ödeve uygundur. Ancak bu görevlinin halka hizmet bilinci ile yaptığı eyleminin, sırf bu bilinci taşıyarak yaptığını doğrulayabilmemiz mümkün değildir. Gerçekten bu eylemi ahlak yasası tarafından belirlenmiş ödevden dolayı yapmış da olabilir, ama etrafına dürüst görünmek, amiri nezdinde takdir görmek ya da herhangi bir makama daha kolay gelebileceğini düşünerek de yapmış olabilir. Eylemin sonucu ödeve uygun da görünebilir, ancak eylemin ödeve uygun olmasından mı yoksa ödevden dolayı mı yapıldığının ayrımı kesin bir şekilde belirginleştirilemeyeceğinden dolayı, etik davranış ilkelerinin olanaklılığı bu

⁵¹ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 90-91.

⁵² Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 23.

anlamda söz konusu değildir. Çünkü eylemin arkasında yatan istem, hiçbir zaman tam olarak tespit edilemeyecektir. İstemenin niteliğinin tam olarak tespit edilemediği durumda, etik davranış ilkelerinin bir hükmü olmayacaktır.

2- Ahlaklılık, eylemlerin istemenin özerkliğiyle, yani maksimleri aracılığıyla olanaklı bir genel yasayla olan ilişkisidir. İstemenin özerkliği, istemenin kendi kendine yani istenen nesnelere her türlü özelliğinden bağımsız olarak bir yasa olma özelliğidir⁵³. Görüleceği üzere Kant, ahlak yasasına göre belirlenmiş bir istemenin, istenen nesnenin özelliğinden bağımsız olarak var olabileceği görüşündedir. Zaten eylemlere ahlakilik kazandıracak şey de bu özerkliliktir. Her türlü nesnenin kendisinde var olan bir takım özelliklerinden bağımsız olarak karar verilmesi kişiyi özerk kılacaktır. Bu açıdan; Kant aslında ne zaman ahlaki bir karar vermek durumunda kalınırsa kalınsın, yaşanan her fiili durumda, o durumun şartlarına göre ahlaki olarak eylememizi temel olarak bizlere bırakmaktadır. Kant'ın aradığı şey, kişiyi o eyleme sevk eden maksimi ile genel nitelikte olan bir yasanın çelişmemesi ve eylemi yerine getirmedeki istemin ahlak yasasınca belirlenmiş olmasıdır. Yaşanılan fiili durumda kişi şayet, 'karşılaştığım bu olay neticesinde yapacağım eylem aynı zamanda genel bir yasa olmasını isteyebileceğim maksime göre eylemde bulunulabilecek nitelikte midir? değil midir?' sorusuna olumlu cevap verebiliyorsa o eylemi gönül rahatlığıyla yapabilecektir. Bu anlamda, Kant'ın ahlak yasasından somut eylem talimatları türetilemez. Ahlak yasası, ahlaki olarak bağlayıcı olan normatif ilkeleri temellendirir. Bu ilkeleri temellendirirken somut, tek tek eylemlere dönük kalıplar sunmaz. Kant etiğinin ahlaki ilkelerinin ölçütlerine göre davranacak kişi, davranışlarını ve bireysel tercihlerini her somut durumda ve kendi kendine bulup gerçekleştirmek durumundadır⁵⁴. Bu açıdan 'doğru ilkeler bunlardır, bu ilkelere göre eylemde bulun!' şeklinde kamu personeline dışarıdan bir zorlama getiren, ona dışsal olan, kendi aklının koyduğu yasa hüviyetinde değil de, bir otorite tarafından ona dikte edilmiş olan etik davranış ilkelerinin varlığından söz edebilmemiz olanaksız görünmektedir. Daha öncede ifade edildiği gibi, Kant'ın olanaklılığını araştırdığı ahlak, kaynağını insan aklından alan, ona dışsal olmayan ve yine insanın kendi koyduğu yasaya kendisinin itaat etmesiyle mümkün olabilmektedir. Bu şekilde türetilmemiş, herhangi bir biçimde ona sunulmuş olan ahlaki buyruklar demeti, ahlak kodları, etik davranış ilkeleri veyahut da adı ne olursa olsun bu biçimde insana sunulan her ne varsa

⁵³ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 57-58.

⁵⁴ Pieper, *Etiğe Giriş*, 184.

anlamsız olacaktır. Bu açıdan Kant'a göre kamu görevlileri etik davranış ilkelerinin kabulü mümkün değildir.

3- Ahlak yasası Kant'a göre içerikten yoksun ve sadece biçimseldir. "Pratik ilkeler, her türlü öznel amaçlardan soyutlandığından, biçimseldir; temellerinde bu amaçlar, yani güdüler bulunduğu ise içeriklidirler"⁵⁵. İçerikli olan her şey Kant'a göre arzulama yetisi ile ilgilidir ve görelidir. Belli bir içeriğe sahip olan herhangi bir yasa, evrensel ve zorunlu olamayacak dolayısıyla akıl sahibi tüm varlıkları bağlayacak şekle bürünemeyecektir. İşte ahlak yasası "saf istemeyi belirleyen biricik nedendir, ama bu yasa yalnızca biçimsel olduğundan (yani genel yasa koyucu olarak maksimin yalnızca biçimini belirlediğinden), belirleyici neden olarak, istemenin her türlü içeriğinden, dolayısıyla her türlü nesnesinden soyutlanmıştır"⁵⁶. Kamu görevlileri etik davranış ilkelerinin belirlendiği ve tek tek sayıldığı yönetmeliğe bakarsak, bu ilkelerin içeriğinin belli bazı ifadelerle doldurulduğu görülecektir. Kant'a göre, bu şekilde içerikler sunan ilkeleri kabul etmek olanaksızdır. Çünkü içeriği olan ilkeler güdülere dayanır, güdülere dayalı olan her şey arzulama yetisi ile ilgilidir ve mutlaka bir koşulda dile getirilir. Bir koşula bağlı ilkeler ise evrensel ve zorunlu olan, yani herkesin üzerinde anlaşabileceği temel yasaları veremeyeceği için, içerikleri başkaları tarafından oluşturulmuş ahlaklılık kodları, Kant etiği çerçevesinde kabul edilebilir görünmemektedir. Kabul edilebilir tek şey ahlak yasasına göre eylemdir. Bu yönüyle ahlak yasasına uyan bir kişinin özerk davrandığından, aksinin düşünülmesinin yani içeriği belli şekillerde doldurulmuş ve bizlere hazır olarak sunulmuş bir takım ilkelerin varlığı söz konusu olduğunda, bir yaderklikin ortaya çıkacağından, yaderklikten söz edilen her durumda ise özgürlüğün olanağı bulunamayacağından dolayı, etik davranış ilkelerinin kişilerin özgürlüğünü de ortadan kaldırdığını söylememiz gerekecektir. Başka bir ifadeyle; Kant'ta ahlak yasası ve özgürlük birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Ahlak yasası kabul edildiğinde özgürlüğünde zorunluluğu ortaya çıkacaktır. Yani ahlak yasasınca belirlenmiş şekilde eylemde bulunan insan özgürce eyleyen insan anlamına gelecektir. Kant'ın fikirlerinden, insanın ahlaki ilkelere maruz kalan yaderk nitelikte değil, tam tersine bu ilkelerin yaratıcısı olduğu sonucu çıkmaktadır. Buradan hareketle; etik davranış ilkeleri adı altında kamu personeline sunulan ahlaki davranış kodları, o personelin özgürce eylemesinin imkanını ortadan kaldıracaktır. Denilebilir ki; 'kamu personeli özgür olarak davranmasın!' etik

⁵⁵ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 45.

⁵⁶ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 119.

davranış ilkeleri ile eli kolu bağlı olsun. Bu durumda, insanı düşünülür dünyaya ait bir varlık kılan yönü yani aklı yadsınmış olur. Çünkü ahlak yasası aklın pratik kullanımından türetilmiştir, dolayısıyla aklın pratik kullanımını yadsımanın, akıldan türetilen ahlak yasasını da yadsımak anlamına geleceği unutulmamalıdır. Özgürlüğün de ahlak yasasına sıkı sıkıya bağlı olduğunu tekrar hatırlanırsa, 'kamu personeli özgür davranmasın!' şeklindeki bir önermenin onun düşünülür dünyaya ait bir varlık olma yönüyle çelişeceğini, dolayısıyla böyle bir istemde bulunulamayacağını ifade edilmesi gerekir. Buradan hareketle, insanın ahlak yasasına göre eyleyen ve özgür olan bir varlık olarak, etik davranış ilkeleri ile belli kalıplara sokulması Kant'ın düşünceleri dâhilinde olanaklı değildir. Kamu personeli her fiili durumda nasıl davranacağını kararını kendisi özgürce verebilecektir. Onu bağlayan kurallara, ilkelere ihtiyacı yoktur.

4- Kamu görevlilerini etik davranışlara yönlendirmek adına belli ahlaklılık kodlarının belirlenip uygulamaya konulması, ilk bakışta gayet faydalı, mutlaka yapılması gereken bir zorunlulukmuş gibi algılanabilir. Ancak ahlak yasası çerçevesinde bu kodlara bakıldığında ve biraz daha derinlemesine düşünüldüğünde, bunları dışarıdan bir zorlama ile kamu personeline dayatmak, onları (kamu personelini) bu ilkelere tamı tamına uyan, eylemlerinde daima bu ilkeleri gözeten, dürüst, haksever, nazik, saygınlık ve güveni önemseyen vb birer varlık haline getirmeyeceği görülebilir. Gerçekten de ahlak söz konusu olduğunda, bir takım mevzuat hükümleri ile kamu personelini o hükümlere mutlaka uyacak varlıklar olarak düşünmek pek olanaklı görünmemektedir. İradesi ahlak yasasına göre şekillenmemiş, insanın kendisi dışında belirlenmiş ve onun üretmediği herhangi bir yasa ne kadar ileri veya ayrıntılı düzenleme getirirse getirsin, şeklen var olacaktır ancak esasen varlığından söz edilemeyecektir. Bir başka şekilde ifade edersek; Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri Yönetmeliği'nde halka 'dürüstlük ve tarafsızlık' içerisinde hizmet etmek bir etik davranış ilkesi olarak belirlenmiştir. Bu ilkeler, kamusal hizmetin sunumunda son derece önemlidir ve kamu görevlilerinden eylem ve işlemlerinde dürüst ve tarafsız olmaları beklenmektedir. Şayet kamu görevlisinin istemesi Kant'ın ortaya koyduğu anlamda ahlak yasasına göre belirlenmemiş ise, bu ilkelerin bir kıymetinin kalmayacağını söyleyebiliriz. Kişinin, ben bir kamu görevlisiyim, görevimi yerine getirirken dürüstçe ve tarafsızca davranmalıyım, bu benim için bir ödevdir, eğer ödevi uygun davranmazsam bu davranışım 'genel bir yasa olarak önüme gelseydi duraksamadan kabul edebilir miydim'? şeklindeki soruya olumlu cevap

veremeyeceğini kendi akli aracılığıyla çıkarsaması ve ödevde uygun davranmayı bir zorunluluk olarak istemesi durumunda yaptığı eylemler Kant'ın tasvip edeceği eylemlere dönüşür. Aksi halde, kamu etik davranışları evet şeklen var olacaktır ancak gerçek anlamda bu ilkelerin varlığından söz edilemeyecektir. Bu bakış açısıyla Kant'ın ahlak yasasının adeta etik davranış ilkelerine ruh kazandırdığını söyleyebiliriz. Ahlak yasasına göre şekillenmiş bir irade olmaksızın etik davranış ilkelerinin olması ile olmaması arasında bir fark yoktur.

5- Kant eylemlere soylu, yüce, büyük diyerek insanları bunları yapmaya zorlamanın 'ahlaksal yobazlık' olacağını, çünkü böyle yapılmak suretiyle insanların eylemlerini belirleyen nedenin ödev değil de sanki o soylu, yüce, büyük denilen eylemlerin kendi değerleriymiş gibi yanlış bir algılama içine girebileceğini⁵⁷ ifade ediyor. Kant'a göre, bizim eylemlerimizin asıl belirleyicisi o eylemin ödevden dolayı yapılmış olmasıdır. Eylemlere bir takım soylu, yüce, büyük nitelendirmeler yaparak insanları bu eylemleri yapmaya itelemek; ilk olarak ahlaki yobazlıktır, ikinci olarak ise sanki o eylemler ödevden dolayı değil de sırf kendi değerleri dolayısıyla yapılmış gibi bir kuruntu içerisine girilmesine neden olur.

"Ahlaksal yobazlık, saf pratik aklın insanlığa koyduğu sınırların aşılmasıdır. Bu sınırlarla saf pratik akıl, ödevde uygun eylemlerin öznel belirlenme nedenini, yani bu eylemlerin ahlaksal güdüsünü, yasanın kendisinden başka bir yere koymayı (...) yasaklar"⁵⁸. Bu açıdan kamu görevlilerine etik davranış ilkeleri biçiminde, onlara doğru davranışın hazır bir takım ahlaki davranış kuralları demeti ile empoze edilmesi; sanki eylemleri onlara yaptıran ahlak yasası değil de etik davranış ilkeleriymiş gibi bir görüntüye neden olacağından, "eğer doğru dürüst aranır, övülmeye değer bütün eylemlerde, buyuran ve düşkünlüklerimizin hoşuna gidebileni keyfimize bırakmayan bir ödev yasası bulacağımızdan ve ruhu ahlakça biçimlendiren tek sunuş tarzı bu olduğundan çünkü yalnızca onun sağlam ve tam belirlenmiş ilkeler sağlayabileceğinden"⁵⁹ dolayı ahlak yasasının bir kenara itilip, eylemleri asıl belirlemesi beklenen kuralların etik davranış ilkeleri şeklinde bize sunulması 'ahlaki yobazlık' olacaktır.

⁵⁷ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 93.

⁵⁸ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 94.

⁵⁹ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 94.

6- "Maksimleri gerçekten ahlaksal yapan ve onlara ahlaksal bir değer veren istemeyi belirleme nedenleri olan, yasanın doğrudan doğruya tasarımılanması ve ödev olarak ona nesnel bir şekilde zorunlu uyma, eylemlerin esas güdüleri olarak tasarımılanmalıdır; yoksa niyetlerin 'ahlakiliği' değil, eylemin 'yasallığı' sağlanırdı"⁶⁰. Kant'ın temel motivasyonu, eylemlerin ahlakiliğine nasıl ulaşılabileceğinin araştırılması olduğundan, eylemlerin yasallığını⁶¹ hukukun sınırları içerisinde aramamız daha doğru olacaktır. Bu bağlamda, - etik davranış ilkelerinin olanaklılığını kabul edip mutlaka bir yere koymamız gerekecekse - bu ilkeleri etiğin sınırları içerisinde değil de hukukun sınırları içerisine koymamız daha doğru olacaktır. Yani bu ilkeleri, 'etik' kelimesi ile ifade etmekten ziyade 'hukuk' kelimesiyle ifade etmek 'hukuksal davranış ilkeleri' biçiminde belirtmek daha uygun olacaktır. Çünkü bu ilkelere baktığımızda; eylemlerimizi belirleyen içsel hareket ettiricilerden ziyade - ahlaktan ziyade - daha çok dışsal hareket ettiriciler olduğu görülecektir. Eylemleri bu şekilde dışsal olarak belirleyen ilkeler ise hukuk⁶² ilkeleri olduğuna göre, bunları hukukun sınırlarına dâhil etmemiz gerekecektir. Bu belirlemeden hareketle de etik davranış ilkelerinin olanağından - ahlakın sınırları içerisinde olduğumuzdan - söz edemeyeceğimizi ifade edebiliriz.

Sonuç

Ahlak kavramı niteliği itibariyle araçsallaştırılmaya çok müsaittir. Devletler, otoriteler, toplumlar yüce, doğru, erdemli olan budur ve 'böyle davranılmalıdır' biçiminde kendilerine göre en üst gördükleri ahlak kuralları belirleyerek bunları kişilere dikte edebilirler. İşte Kant'ın ahlak yasasına, ahlakın bu şekilde araçsallaştırılmasının önüne geçip, onu bir 'amaç' noktasına yükseltmesi yönüyle bakılabilir. Ahlak yasasını değerli kılan da budur. Kant'ın ahlak yasası ile insanın kendisinin belirlediği ilkelere yine kendisinin uyması gerektiğini temellendirmesi devletlerin, otoritelerin, toplumların kişiler üzerinde tahakküm kurmasının önüne de set çeker niteliktedir. Bu yaklaşım; 'Aydınlanma Dönemi'nin 'değerli olan insandır, insandaki akıl onda boşu boşuna var değildir, insanın görevi aklını kullanmasıdır' biçiminde özetlenebilecek tutumuyla da paralel niteliktedir. Bu açıdan aklını bir başkasının kılavuzluğuna

⁶⁰ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 163.

⁶¹Buradaki 'yasallığı' hukuksal bir takım zorlayıcı ilkeler koyma anlamında kullanılmıştır.

⁶²Toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünü <https://sozluk.gov.tr/> (27.09.2021)

başvurmaksızın kullanabilen insan Kant'ın ulaşmak istediği insandır. Bu insan duyuları ve güdülerince belirlenmemiş, mutluluk⁶³ gibi bir amaçla kirletilmemiş iyi istemeye sahip olma potansiyelini barındıran varlık olması noktasında, aklın sınırları dâhilinde eyleyebilecektir. Bu yönüyle Kant'ın insan tasavvurunun, 'ideal bir insan' tasavvuru olduğu, gerçek hayatta sıkça - belki de hiç - karşılaşmayacağımız türden olduğu açıktır. Ancak Onun insanı bu şekilde idealize etmesi, insanda var olan 'ahlak' olgusuna yaklaşım tarzını da bir kenara bırakmamız anlamına gelmemektedir. Yani bir olgu olarak ahlakın incelenmesinde, Kant'ın düşüncelerinin bizleri aydınlattığı gerçeği göz ardı edilemez. Dolayısıyla Kant'ın ahlak yasasına göre eyleyen insanı, evet ideal bir insandır ancak, bu idealize edilmiş insandaki ahlak duygusu bir gerçekliktir/hakikattir. Aynı şekilde ahlak duygusunun incelenmesi noktasında Kant'ın çığır açtığı da bir gerçekliktir/hakikattir.

Etik davranış ilkeleri, günümüz kamu yönetimlerinin çok önem verdiği ve hizmetlerin sunumunda olmazsa olmaz nitelikte gördüğü bir takım ilkeler bütünüdür. Bu ilkeler çerçevesinde eylemlerde bulunan kamu personelinin daha iyi işleyen etik bir kamu yönetimi amacına hizmet edeceği düşünülür. Kamu yönetimlerinin işleyişine ayrılmazcasına bağlı olan etik davranış ilkeleri; bir yandan kamusal ilişkide vatandaşın kaliteli bir hizmet almasının koşullarını sağlarken öte yandan, kamu görevlilerine eylemlerinde kılavuz edinebilecekleri bir takım davranış kalıpları da sunar. Yazılı ve resmi metinler haline getirilip uygulamaya konulan bu ilkelerin önemi, bugün artık tartışılmaz niteliktedir. Ancak, Kant'ın ahlak yasası bağlamında bu ilkelere baktığımızda durumun pekte öyle tartışılmaz nitelikte olmadığı görülecektir. Kant'ın ahlaki anlamda değer verdiği tek şey; kişinin yapacağı eyleminde, kendisine maksim olarak belirlediği öznel ilkenin, genel bir niteliğe büründürülebilir biçimde olup olmadığı, yine kişinin kendisi tarafından tespit edilip hayata geçirilmesidir. Yeter ki bu maksim genel bir yasa biçimine sokulduğunda kendisi ile çelişmesin ve evrensel ve zorunlu niteliğe sahip olsun, yani herkesi bağlayabilecek nitelikte olsun. Böyle belirlenerek yapılan bütün eylemler, Kant'ın ahlaki bir değer atfettiği eylemler olacaktır. Bu açıdan; genel olarak tüm insanlara, özelde ise kamu görevlilerine

---

⁶³ Kant, amacı mutluluk olan bütün etik teori ve yaklaşımlara şiddetle karşı çıkar. Gerek *Pratik Aklın Eleştirisi* gerekse de *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi* eserlerinin çoğu yerinde, ahlak yasasının 'saflığına ve halisliğine' zarar verdiği gerekçesiyle karşı çıkışlarının nedenlerini gerekçelendirdiği ifadelerle rastlanır.

IMMANUEL KANT'IN AHLAK ANLAYIŞI BAĞLAMINDA 'KAMU GÖREVLİLERİ ETİK
DAVRANIŞ İLKELERİ' OLANAKLI MIDIR?

Müslüm KAYACI

etik davranış ilkeleri adı altında bir takım uyulması gereken ilkeler demeti sunmak Kant'a göre doğru değildir ve 'ahlaki yobazlıktır'.

Kamu görevlilerine etik bir takım ilkeler dayatmak, onları ne iyi birer çalışan ne de ahlaki davranışlarının merkezine alıp buna göre eyleyen vatandaşlar haline getirir. Yasa hükümleri, yönetmelik metinleri veya etik kodları belirleyip bunlara uyulacak! şeklinde bir yaklaşım belirlemek; onlara uyulduğu veya uyulacağı anlamına gelmemektedir. Çalışanların ahlaki anlamda bir takım ilkelerle hizaya getirileceğini sanmak, onların zorlayıcı metinlerle dürüst, tarafsız, adil veya nazik olacaklarını beklemek, bu sanı ve beklentilerin olanağı konusunda şüpheye düşmemize neden olmaktadır. Elbette, mevzuat hükümleri ile etik davranış ilkelerinin belirlenmesi ve çalışanlardan o içeriklere uygun davranışlar beklenmesi son derece tabiidir, gereklidir ve bunun önemi göz ardı edilemez. Ancak, bunların bu şekilde belirlenip kamu çalışanlarının önüne sunulması, onlara harfiyen uyulacağının garantisi değildir. Bu ilkelere belki ruh kazandıracak - her ne kadar Kant etik ilkeleri kabul etmese de - Kant'ın belirlediği anlamda ahlak yasasına göre istemesi oluşmuş ve bu şekilde eylemde bulunan çalışanların var olmasıdır. Bu beklentinin idealist bir beklenti olduğu açıktır ancak, konunun bir takım mevzuat hükümleri koyup bunlara uyulmasını beklemek basitliğinde olmadığı da bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, Bedia. *Çağdaş Felsefe: Kant'tan Günümüze Felsefi Akımlar*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1987.
- April, Hejka-Ekins, "Ethics in In-Service Training". İçinde *Handbook of Administrative Ethics*. Ed. Terry, L. Cooper, 79-100, .New York: Marcel Dekker Inc. 2001.
- Cassirer, Ernst. *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*. (Çev. Doğan. Özlem), İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1996.
- Cevizci, Ahmet. *Etiğe Giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2002.
- Gökberk, Macit. *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- Guyer, Paul. "Kant'ın Ödevler Sistemi". *Cogito*, (2005): Cilt: 41-42, 277-338.
- Kant, Immanuel. *Pratik Aklın Eleştirisi*. (Çev. Ioanna Kuçuradi, Füsün Gökberk, Ülker Akatlı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 1999.
- Kant, Immanuel. *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*. (Çev. Ioanna Kuçuradi). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2002.
- Kant, Immanuel. *Arı Usun Eleştirisi*. (Çev. Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınevi, 2015.
- Kernaghan, Kenneth. "Ethics and Administrative Responsibility". *Canadian Public Administration*, Sayı: 17, Cilt: 4, (1974): 527-541.
- Kuçuradi, Ioanna. *İnsan ve Değerleri*. İstanbul: Yankı Yayınları, 1998.
- Maesschalck, Jeremy. "Approaches to Ethics Management in The Public Sector". *Public Integrity*, Cilt: 7, Sayı: 1, (2005): 21-41.
- Özdemir, Murat. "Kamu Yönetiminde Etik". *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, (2008): 179-195.
- Özlem, Doğan. *Etik - Ahlak Felsefesi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2004.
- Pieper, Annemarie. *Etiğe Giriş*. (Çev. Veysel Atayman, Gönül Sezer). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012.
- Plant, Jeremy. Codes of Ethics. İçinde *Handbook of Administrative Ethics*. Ed. Terry, L. Cooper, 309-333, New York: Marcel Dekker Inc. 2001.
- Schwartz, Mark. "The Nature of the Relationship between Corporate Codes of

IMMANUEL KANT'IN AHLAK ANLAYIŞI BAĞLAMINDA 'KAMU GÖREVLİLERİ ETİK DAVRANIŞ İLKELERİ' OLANAKLI MIDIR?

Müslüm KAYACI

Ethics and Behaviour". *Journal of Business Ethics*, Cilt: 32, (2001): 247–262.

Ürek, Ogün. "Kant'ta Apriori Sentetik-Pratik Bir Önerme Olarak Ahlâk Yasası ve Saygı Duygusu". *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Cilt: 11, (2008): 11-20.

Willa, Bruce. "Codes of Ethics and Codes of Conduct: Perceived Contribution to the Practice of Ethics in Local Government". *Public Integrity Annual*, Cilt: 17, (1996): 23–30.

Yüksel, Cüneyt. "Ülkemizde ve Dünyada Siyasette Etik Değerler". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 69, Sayı: 1–2, (2011): 617–633.